

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI
ECONOMICE

STUDII ECONOMICE

Noile perspective teoretice ale dezvoltării economice la nivel regional

Daniela Antonescu

București
2011

INCE – CIDE
București, Calea 13 Septembrie, Nr.13, Sector 5

NOILE PERSPECTIVE TEORETICE ALE DEZVOLTĂRII ECONOMICE LA NIVEL REGIONAL

Dr. Daniela Antonescu¹

This article aims to analyze and synthetically interpret the main theoretical contributions of regional development and their representatives, who had a significant scientific contribution, succeeding to print this approach to economic problems a transdisciplinary character. It also aims to identify current trends and perspectives recorded in the field, determined mainly by changes in the world in thinking, action and perception of economic phenomena, social, political, environmental etc.

The first part of the paper contains a brief overview of the main stages, presented in their historical evolution, which represented for the regional economy benchmarks, to which experts refer constantly.

In the second part of the paper there are presented the most popular approaches to the regional economy, their supporters and how they left their mark on the basic theories. The discussion takes place, in particular, on two central elements existing in the fundamental theoretical approaches: the location of activities and regional economic development.

The final section is dedicated to regional policy issues, which present the theoretical support imposed by the rigors of science and which managed to make the transition from a relatively abstract field, in its first stage of existence, to one anchored in the contemporary reality, dynamic and with an undeniable practical purpose. In this way, the regional development policy, through its objectives and actions, can be characterized by a strong transdisciplinary character, science-based, connected to realities and with multiple possibilities of approach and action.

JEL Classification: R1, R10, R11

Keywords: regional development, location, regional policies

1 Introducere

În acest articol ne propunem să analizăm principalele teorii care au stat la baza evoluției economiei regionale, selectând acele curente ale gândirii economice care au avut o influență hotărâtoare și relevând contribuția lor la dezvoltarea științei regionale, considerată a fi una din ramurile importante ale economiei generale.

¹ Acest material a fost realizat în cadrul proiectului "Cercetarea științifică economică, suport al bunăstării și dezvoltării umane în context european", cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/62988.

În timp, abordarea problematicii din perspectivă regională s-a confruntat cu dificultăți rezultate, în special, din modalitatea în care principalele curente ale științei economice considerau spațiul/teritoriul (omogen, fără influențe prea mari asupra economicului etc.). Mai mult, teoriile regionale au fost considerate anexe ale principalelor curente economice sau, în unele cazuri, reflecții ale acestora.

"Maturizarea" științei economice a avut drept efect principal includerea spațiului în teoriile sale. Curentul de gândire care a contribuit în mod hotărâtor la recunoașterea științei regionale a fost cel neoclasic, la care s-au adăugat, ulterior, și alte școli economice moderne. Astfel, teoria economică neoclasică a fost obligată să recunoască existența unui spațiu diferențiat, ce deține caracteristici specifice și care poate produce oportunități diferite (specializări, avantaje comparative etc.) pentru grupuri sau domenii diferite. Oportunitățile și distribuția diferențiată a resurselor naturale și umane în spațiu determină sau afectează într-o proporție relativ însemnată opțiunile și alegerile agenților economici și rezidenților în ceea ce privește localizarea activităților lor.

La rândul său, decizia de localizare poate fi influențată, pe de-o parte, și de alți factori precum: distanța și costurile de producție/transport, accesul la informații, inovarea, cunoașterea, rețelele inovative etc. și, pe de altă parte, de politicile regionale bazate pe principii, instrumente și mecanisme, care conduc la ierarhizări regionale sau urbane.

Punctul forte al teoriilor și abordărilor regionale este faptul că acestea au reușit să se diferențieze/detașeze de celelalte aspecte teoretice, atât prin caracterul lor complex, multidisciplinar, cât și prin aportul consistent al economiștilor, geografilor, sociologilor etc.

Tendința remarcată în perioada recentă cu privire la implicarea și contribuția specialiștilor în acest domeniu este aceea că este marcată de utilizarea intensivă a elementelor de natură matematică, a modelelor regionale bazate pe econometrie și statistică, fapt ce a contribuit la creșterea importanței sale, atât din perspectivă teoretică, cât mai ales, practică.

2 Teoriile în perspectivă istorică

Încă de la apariția sa, știința regională a încercat să ofere răspunsuri la problemele reale ale vieții economice: localizarea optimă a activităților în spațiu, calculul costurilor aferente transportului de la un punct la altul, distanța de la periferie către zonele centrale, migrația și alte fenomene

demografice, specializarea, aglomerările, economiile de scală etc. Se poate afirma că economia regională și recunoașterea importanței sale practice au fost influențate într-o mare măsură de ipotezele și concluziile teoriei comerțului exterior.

Din punctul de vedere al dezvoltării economice, secolul XX a reprezentat, pe de-o parte, continuarea procesului de modernizare a societății umane început cu ceva timp înainte, și, pe de altă parte, a consemnat apariția globalizării și a efectelor sale asupra evoluției generale. Din această perspectivă, fenomenul globalizării a contribuit la relaționarea directă, nemijlocită, între diferite zone ale globului aflate la mare distanță unele de altele. Astfel, activitățile economice au fost transferate în zone cu forță de muncă ieftină, ceea ce a determinat mutații sociale profunde în structura ocupațională a zonei respective. De asemenea, prezența unor resurse naturale într-o anumită regiune a atras după sine transferul de resurse financiare, transformând modul de viață tradițional și funcțiile de bază ale statului. La acest lucru au contribuit și diferiți reprezentanți ai gândirii economice clasice, care, prin conceptele lansate și prin modul în care au încercat să explice anumite fenomene cu impact spațial, au susținut conturarea caracterului interdisciplinar și complex al economiei regionale.

Încă de la începutul secolului XX, economistul englez Alfred Marshall a urmărit să analizeze și să explice cu ajutorul economiilor externe avantajele determinate de localizarea activităților similare sau complementare într-un spațiu dat. Mai târziu, Alfred Weber adăugă un nou capitol microeconomiei, prezentând localizarea drept un important element de luat în considerare la inițierea unor activități, alături de alte elemente economice tradiționale (prețuri, cantitate etc.).

Perioada anilor '30 reprezintă un punct de inflexiune în evoluția teoriei dezvoltării regionale prin noul mod de a privi lucrurile și de a aborda problemele regionale. Încercând să ofere soluții cât mai potrivite pentru obținerea unui cost optim de transport, W. Christaller elaborează teoria locurilor centrale, realizând ierarhii urbane și analizând monopolul determinat de distanță sau de locație.

Există unele domenii care au intervenit în evoluția teoriei regionale și fără de care această ramură a economiei generale nu ar fi reușit să se afirme. În acest sens, aportul matematicii la dezvoltarea științei regionale nu poate fi contestat. Chiar dacă într-o primă perioadă, relativ târzie față de momentul apariției sale, matematica nu a reușit să se impună în analizele regionale, ulterior, modelele și tehnicile sale nu au mai putut fi ocolite. Acest lucru a condus la apariția primului model matematic de echilibru general, bazat pe

elemente spațiale/regionale propus de August Lösch, fapt ce a contribuit la elaborarea cunoscutei teorii economice generale a dezvoltării regionale.

Până în anii '60, caracteristicile principale ale teoriilor regionale au constat în diversitatea tradițiilor și varietatea analizelor utilizate. Teoriile localizării au cunoscut o dezvoltare rapidă, determinată de aspectele avute în vedere la un moment dat de principalele școli de gândire și de reprezentanții lor.

Începând cu anii '70, interesul acordat localizării s-a redus sensibil (fără să dispară în totalitate), atenția fiind îndreptată spre dezvoltarea regională și fenomenele specifice asociate acesteia. Au apărut aspecte noi, care au condus la apariția unor concepte noi: clusterelor industriale, clusterelor regionale, aglomerările spațiale etc. (Chinitz B., 1961, Vernon R., 1962, Lichtenberg F.R., 1987).

La nivel mondial, teoriile creșterii economice sunt completate și actualizate cu studii și cercetări privind inegalitățile existente în nivelul de dezvoltare al unor regiuni/state ale lumii, fiind elaborate în cadrul unor curente de gândire economică:

- ❖ abordarea keynesistă (teoria de bază);
- ❖ linia heterodoxă (teoria polilor de creștere aparținând lui Fr. Perroux);
- ❖ linia tradiției clasice (analiza complexului industrial);
- ❖ analiza inegalităților internaționale (ciclu de producție, analiza centru periferie);
- ❖ lucrările orientate spre analiza disparităților regionale din anii '60-'70 (diviziunea spațială a muncii, cercetările lui J. Friedmann și Stuart Holland);
- ❖ modele integrate de dezvoltare regională (W. Isard, Greenhut, 1956).

Un alt moment istoric în evoluția științei regionale este determinat de apariția fenomenelor economice cu impact global, care au afectat nivelul mondial la din anii '70 (criza globală, urbanizarea fără precedent, apariția și accentuarea activităților de protecție a mediului). Acest lucru a influențat modul în care au fost privite și abordate aspectele regionale: "peisajele" aflate în centrul atenției s-au schimbat rapid, au cunoscut transformări semnificative, în timp ce analizele realizate de teoreticienii regionaliști au urmărit să ofere răspunsuri noilor realități constatate.

Problematica regională devine complexă începând cu anii '80, implicațiile fiind dificil de abordat și corectat. Este momentul apariției unor noi teorii regionale, care s-au concentrat pe rolul și importanța instituțiilor și

intervențiilor guvernamentale la nivel spațial/teritorial și pe acele politici publice aplicate la nivel regional sau local.

În prezent, noile tendințe ale abordărilor teoretice regionale sunt concentrate, în special, pe factorii inovatori, pe cunoaștere, dar, în același timp, recunosc importanța localizării și a intervențiilor publice. Apariția noilor concepte utilizate în analizele regionale ne amintesc de acest lucru: spațiul diversificat, spațiul stilizat, regiunile cunoașterii, regiunile inteligente etc. Dezvoltarea endogenă devine punctul central al noilor teorii regionale, fiind considerată frecvent un nou mod de a privi și analiza fenomenele economice care au loc la nivel teritorial.

În concluzie, dezvoltarea teoriilor regionale s-a realizat concomitent cu evoluția societății umane, urmând un drum sinuos, complex și dificil. Noile abordări accentuează efectul pozitiv al factorilor interni asupra dezvoltării regionale, determinat, în special, de cunoaștere, inovare, transfer de tehnologie, dar și de resursele naturale și preferințele locale.

În **Anexa 1** sunt prezentate sinoptic cele mai importante momente din istoria științei regionale și reprezentanții cei mai cunoscuți.

30 scurtă caracterizare a teoriilor economiei regionale

În timpul celor peste 50 de ani de evoluție, istoria economiei regionale a fost presărată cu un număr relativ mare de abordări, teorii și modele, care au avut în centrul atenției localizarea și problemele sale specifice. Cu toate că la începuturile lor, analizele regionale aveau un caracter relativ simplu (analiza unei singure regiuni sau a unui singur sector), odată cu conștientizarea importanței practice a domeniului, a crescut și puterea interpretativă a teoriilor și modelelor regionale. Dar acest lucru s-a realizat treptat, pe parcursul unei perioade îndelungate de timp, cu suișuri și coborâșuri, critici și laude, îndreptate cu precădere asupra celor mai importante aspecte care și-au pus amprenta asupra abordărilor teoretice la nivel regional:

- ❖ *localizarea* – considerată cea mai veche abordare și interpretare a problemelor la nivel regional din istoria gândirii economice, apărută la începutul secolului al XIX-lea; cu ajutorul acestui concept se realizează primul contact al științei regionale cu elementele economiei clasice;

- ❖ *dezvoltarea economică* – a reprezentat elementul favorit al teoreticienilor, fără de care analizele economice nu ar fi fost complete. Abordarea spațiului în cadrul teoriilor generale de dezvoltare a condus la îmbunătățirea rezultatelor și concluziilor obținute.

Prezentăm în continuare principalele teorii ale economiei regionale și modul în care acestea au reușit să se impună într-un anumit curent de gândire sau altul.

3.1 Localizarea

Definită drept un proces de alegere conștientă a unui loc optim pentru desfășurarea unei anumite activități economice, localizarea a fost influențată, într-o primă etapă, de existența resurselor naturale și, ulterior, de existența cunoașterii/inovării, dar și de prezența unei anumite cereri sau necesități. Atât resursele, cât și necesitățile au prezentat, în timp, elemente variabile, ceea ce a afectat decizia de localizare.

Dintre reprezentanții care au avut contribuții importante la dezvoltarea teoriei localizării putem aminti aici pe von Thünen (localizarea activităților agricole), A. Weber (localizarea industriei), T. Palandek (competiția monopolistă), W. Christaller (localizarea serviciilor), A. Lösch (piața identificată ca factor cheie al locației), G. Myrdal (conceptul de cauzalitate circulară și cumulativă), J. R. Boudeville, W. Isard, A. O. Hirschman, J. Paelinck (creșterea economică polarizată) și alții.

Primele teorii regionale au avut, cu precădere, un caracter abstract și o abordare poate mult prea simplă, ulterior, acestea urmând cursul firesc al dezvoltării cunoașterii și al adaptării la procesul complex al evoluțiilor economice, sociale, de mediu etc. În prezent, aceste teorii primesc influențe importante din multe domenii ale cunoașterii (matematică, informatică, modelare, statistică, sociologie etc.), devenind mai ancorate în realitate și mult mai practice din punct de vedere al utilității lor.

În evoluția teoriilor localizării au existat câteva puncte de reper, care au jucat un rol important în trecerea la următoarea treaptă a dezvoltării lor.

În Tabelul nr. 1 sunt prezentate în mod sintetic principalele teorii ale localizării, reprezentanții lor și unele comentarii asupra acestor abordări.

Tabelul 1

Sinteza abordărilor și teoriilor economice regionale bazate pe localizare

	Teoria/ Reprezentanți	Ipoteze/Factori	Comentarii
1	Teoria lui von Thünen (1783-1850) privind localizarea activităților agricole (1826)	Johann Heinrich von Thünen, economist german, a fost primul care a abordat în analizele sale problema spațiului (teritoriu/zonă/regiune). Ipotezele teoretice sunt următoarele: ❖ piața este izolată și unică; ❖ calitatea terenurilor este aceeași în întreaga zonă; ❖ costul de transport depinde de distanța către piață (terenul este plat, fără relief și fără întreruperi); ❖ competiția liberă pe piață și toți competitorii doresc să obțină profit. Factorii care influențează localizarea sunt distanța până la piață și costurile de transport.	Modelul prezintă echilibrul creat între costul terenului și cel de transport. În prezent, relațiile între utilizarea terenului agricol și distanța până la piață sunt foarte dificil de stabilit și comensurat.
2	Alfred Marshall (1842 - 1924) - Districtul industrial (1923)	A. Marshall, economist englez, a fost unul din reprezentanții importanți ai neoclasicismului. Ipotezele de la care s-a pornit în elaborarea teoriei: • procesul de localizare a externalităților, • accesul la inputuri, • forță de muncă abundentă. Ulterior, teoria lui Marshall a fost extinsă de Arrow și Romer, prin includerea fluxului de informații.	Modelele elaborate de Marshall nu au ținut seama de problemele zonelor/ariilor de piață.
3	Alfred Weber (1868 – 1958) - Localizarea unui sector industrial (1929)	A. Weber, economist german, sociolog, a contribuit la dezvoltarea geografiei economice moderne. Ipotezele teoriei: ❖ Concurență perfectă; ❖ Firme multe și produse omogene; ❖ Consumatori și producători perfect informați; ❖ Costuri și prețuri identice. Factorii care pot influența localizarea: ❖ costurile de transport, ❖ costul forței de muncă ❖ costurile de aglomerație.	În prezent, dezvoltarea sectoarelor industriale, reducerea costurilor de transport și noile sectoare economice puternic tehnologizate au schimbat comportamentul vis-a-vis de procesul de localizare prezentat în teoria lui Weber.
4	Walter Christaller (1893 – 1969) - Teoria locurilor centrale (1933)	W. Christaller, geograf german, a avut contribuții importante la teoria localizării. În anul 1950, alături de Paul Gauss, înființează Asociația Germană de Științe Aplicate. Ipotezele teoretice: • existența unui oraș și a unui loc central;	Abordarea teoretică nu a ținut seama de comerțul interregional, de diviziunea muncii, de economiile externe de aglomerație. Teoria se aplică cu dificultate marilor aglomerații urbane, care au în componență orașe mari în

		<ul style="list-style-type: none"> distribuția populației pe trei categorii de servicii (de bază, intermediare și sporadice). <p>Factorii care influențează localizarea: zonele centrale favorizează localizarea serviciilor.</p>	<p>imediată apropiere.</p> <p>Restricții în aplicarea teoretică:</p> <ul style="list-style-type: none"> prezența unor bariere de relief canalizează transportul în direcțiile stabilite; intervențiile guvernamentale pot dicta localizarea unei industrii; competiția perfectă nu este reală; oamenii nu cumpără întotdeauna de la cel mai apropiat centru comercial; resursele nu sunt perfect distribuite.
5	Eli Heckscher (1879 -1952), Bertil Ohlin (1899-1979) - Modelul comerțului internațional și interregional (1933)	Eli Filip Hecksche, economist suedez și istoric economic, este cunoscut pentru modelul Heckscher-Ohlin, dezvoltat în cadrul școlii economice din Stockholm. Modelul echilibrului general al comerțului internațional propus de Heckscher are la bază teoria lui David Ricardo privind avantajele comparative și dotările regiunilor cu factori de producție. Concluzia este aceea că regiunile vor exporta produse locale existente din abundență și factori ieftini de producție și vor importa produse care nu există sau se află în cantități mici.	Ipotezele inițiale ale modelului (prezența a două țări identice, dotările cu factori tehnologici identice, relativă abundență a capitalului etc.) nu mai sunt susținute în totalitate de realitate. Modelul a fost considerat cu putere predictivă scăzută, funcțiile de producție fiind identice, capitalul omogen și fără șomaj.
6	August Lösch (1906-1945) - Economia localizării (1940)	A. Lösch, economist german, a avut contribuții importante la specializarea regională. Lucrarea de referință elaborată de Lösch este <i>"The Spatial Organization of the Economy"</i> (1940). Lösch a fost primul care a prezentat o structură ierarhică spațială caracterizată prin specializarea și divizarea forței de muncă cu ajutorul costurilor de transport și a economiilor externe.	Ideile au fost prea mult influențate de locul și timpul său, fără a avea o viziunea sau o perspectivă clară asupra viitorului.
7	Walter Isard (1919 – 2010) - Teoria localizării (1956)	W. Isard este considerat fondatorul științei regionale; a fost primul președinte al Asociației de Științe Regionale (înființată în anul 1954). Teoria localizării a avut în centrul atenției interdependențele dintre industrii, considerate furnizoare de cerere-ofertă de input-uri-outputuri.	Criticile aduse au fost în primul rând determinate de lipsa de realism a modelelor privind echilibrul la nivel regional.
8	William Alonso (1933-1999) - Modelul	W. Alonso, economist american, a contribuit la definirea și modelarea rentei terenului din mediul urban, devenind astfel unul din "pilonii" economiei urbane din anii '70.	Structura orașelor a evoluat de la modelul monocentric la cel policentric, primul model fiind mult prea simplu pentru a fi

	orașului monocentric - (1964)	Ipotezele teoretice ale modelului: existența unui oraș în zona de câmpie cu resurse naturale omogene; preferințele localizării sunt determinate de: rente mici sau costuri mici de transport, în centru sunt localizate serviciile, în timp ce la periferie sunt plasate industriile. Factorii de influență sunt: distanța față de locul central, costul de transport și renta. Preferințele celor care au costuri reduse de locuit sunt îndreptate spre zonele periferice, iar cei care prezintă costuri mari de transport preferă zona centrală.	utilizat în prezent la analiza marilor centre urbane.
9	Michael Porter (1947) - Clusterul industrial (1985)	M. Porter a analizat competitivitatea și avantajele competitive la nivel de firmă și de regiune. De asemenea, a analizat competiția între firme și regiuni. Ipotezele unui sistem strategic regional sunt următoarele: - existența unor avantaje competitive; - existența a cinci forțe dominante (amenințarea noilor competitori, amenințarea produselor/serviciilor de substituție, puterea de negociere a furnizorilor, a clienților, rivalitatea competitorilor); - prezența unor grupuri strategice și a unor canale valorice; - strategii de cost, de produse, acces la piață etc. Variantele teoriei s-au concentrat pe clusterul determinat de prezența competențelor economice la nivel regional (diamantul lui Porter).	Principalele critici sunt determinate de schimbarea fundamentală a condițiilor economice față de perioada când modelul a fost realizat. În prezent, se consideră că trebuie incluse și alte forțe care influențează localizarea afacerilor: <ul style="list-style-type: none"> • digitalizarea, • globalizarea • dereglementările.
10	Paul Krugman (1953) - Noua geografie economică (1991)	P. Krugman, economist american, are contribuții însemnate la teoria economică internațională și la noua geografie economică. Teoria propusă de Krugman privind schimburile comerciale reprezintă, de fapt, o punte între geografie și finanțele internaționale, recunoașterea importanței științei regionale, redescoperirea importanței localizării și a geografiei în economia internațională.	Teoria și ideile lui Krugman prezintă un caracter mai realist comparativ cu cele ale predecesorilor săi.

Sursa: prelucrări proprii

Teoriile localizării reprezintă punctul central al științei regionale, evoluția lor în timp fiind influențată de dezvoltarea unor activități economice și de evoluția societății umane în ansamblul ei. Cele mai multe

dintre teoriile localizării au avut ca punct de pornire prezența unor resurse naturale în regiune, scopul urmărit fiind cel de minimizare a costurilor de transport, de optimizare a cheltuielilor destinate amplasării activităților specifice în zonele în care condițiile oferite determină obținerea unor surse de profit sau venit foarte ridicate.

În prezent, transformările intervenite în activitățile economice determinate de globalizare, regionalizare, criză au condus la schimbarea percepției asupra localizării și, implicit, a factorilor care impun selectarea unei anumite locații sau a alteia.

Condițiile de bază ale echilibrului general al comerțului internațional prezentate în modelului Heckscher–Ohlin au deschis drumul unor interpretări mult mai realiste. Astfel, importanța resurselor naturale ca principal factor de localizare s-a redus atât cantitativ cât și calitativ, concomitent cu schimbarea condițiilor de transport (mijloace de transport, infrastructură etc.). În acest context, localizarea unor activități ar trebui să constituie punctul central de interes atât al antreprenorilor (sectorului privat), cât și al guvernanților/autorităților regionale care pot influența deciziile cu ajutorul reglementărilor/dereglementărilor și politicilor de dezvoltare regională.

În concluzie, se poate spune că, localizarea nu mai este privită numai ca un mijloc prin care firmele sau populația își pot influența desfășurarea optimă a activităților, ci reprezintă un instrument la dispoziția politicilor teritoriale, prin care acestea pot influența prin acțiuni țintite și măsuri specifice anumite direcții de dezvoltare.

3.2 Dezvoltarea economică

Dezvoltarea economică reprezintă un alt aspect important analizat din punct de vedere teoretic (dar și practic) în cadrul științei regionale. Conceptual, dezvoltarea economică regională se bazează pe o multitudine de schimbări succesive, cantitative și calitative, care contribuie la atingerea unui nivel de viață ridicat și a bunăstării.

Evoluția în timp a teoriilor privind dezvoltarea regională a condus la inițierea unor curente de gândire economică care și-au propus analiza și interpretarea etapelor de creștere/declin ce au avut loc în anumite etape ale progresului societății în interiorul unei zone (**Anexa 2**).

Evoluția teoriilor privind dezvoltarea regională a fost caracterizată de perioade în care a fost în mare parte ignorată, dar și etape în care ordinea zilei era dedicată problemelor specifice teritoriale.

Principalele discuții ridicate în cadrul unor curente economice vis-a-vis de acest subiect s-au concentrat în special pe factorii de influență și importanța lor în anumite etape sau perioade de timp. Se constată, astfel, că dezvoltarea regională este atât rezultatul factorilor exogeni, cât mai ales al celor endogeni, impactul lor fiind diferit în timp și spațiu.

Din punct de vedere cronologic, factorii exogeni au fost importanți, în special, în primele etape ale creșterii regionale, efectele lor fiind, totuși, relativ greu de controlat.

În etapa de dezvoltare propriu-zisă, importanța factorilor endogeni regionali este majoră, aceștia fiind influențați de: calitatea tehnologiilor existente, de oferta regională (exportul) și cerere (capacitatea de atragere a capitalului și a forței de muncă).

Evoluția teoriilor privind dezvoltarea regională

1. Teoria polilor de creștere sau a polilor de dezvoltare

Inițiatorul acestei teorii, François Perroux, pornește de la ipoteza că un proces de creștere nu apare peste tot, ci se manifestă cu o intensitate variabilă în anumite puncte sau poli. Difuziunea creșterii se realizează prin diverse canale către anumite terminale variabile din ansamblul unei economiei. Modul în care această teorie a fost definită a condus la ideea că există unele aspecte neclare privind definirea polilor de creștere (de exemplu, o mare întreprindere nu este considerată pol de creștere sau un complex siderurgic nu este pol de creștere; ele devin poli de creștere numai în condițiile în care în jurul lor apare un sistem de alte întreprinderi mai mici sau mai mari).

Scopul apariției unui pol de creștere este compromis dacă nu există canalele de transmitere a dezvoltării (circuite de comercializare, sisteme de credit, sisteme de comunicații, infrastructură de transport și depozitare, personal calificat etc.). De asemenea, este necesară o corespondență între elementele produse în polul de creștere și cele produse în exterior. În fapt, polii de creștere nu pot funcționa și atinge obiectivul în condiții de izolare.

2. Teoria cauzalității circulare și cumulative

La dezvoltarea acestei teorii au avut contribuții însemnate G. Myrdal, R. Prebisch, F. Hilgert și alții.

Ipoteza de bază în abordare teoretică este aceea că mobilitatea reprezintă un factor perturbator. Mobilitatea factorilor prezintă o utilitate limitată în timp, constituind un factor substitutiv al celorlalți factori, fără a reuși să compenseze diferențele de productivitate marginală apărute la nivel regional.

O bună ilustrare a teoriei rezultă din orientarea deplasării factorilor: deplasarea forței de muncă către regiunile și națiunile bogate determină înrăutățirea situației din zonele sărace. Țările-surse de emigrare trebuie să susțină cheltuielile de pregătire și educație a unor generații de emigranți. Acest lucru este parțial valabil în zilele noastre, teoria având un grad ridicat de aplicabilitate.

3. Teoria centru-periferie

Această teorie propusă de John Friedmann și completată de alți regionaliști (S. Holland, G. Myrdal etc.) are la bază mai multe ipoteze. Astfel, relațiile existente între zonele centrale și periferice sunt considerate adevărate motoare ale dezvoltării la nivel regional. De asemenea, efectul principal al relației îl reprezintă apariția unor randamente descrescătoare, dinspre zonele centrale spre cele periferice. În concluzie, profitul este mai puțin perceput în zona periferică, în timp ce creșterea din zona centrală este determinată de export. Forța de muncă și capitalul părăsesc periferia și doresc adaptarea (uneori foarte dificilă) la condițiile zonei centrale.

Această teorie prezintă o mare aplicabilitate în zilele noastre, în condițiile în care se discută despre convergența între centru și periferie, cu toate că inegalitățile fundamentale între cele două zone se mențin pe termen lung. De asemenea, specializarea regiunilor în funcție de potențialul natural și de tradiții este prezentă și astăzi în unele țări, dar aceasta nu mai reprezintă un factor hotărâtor pentru dezvoltare în ansamblul ei.

4. Teoria dezvoltării în etape

Conform acestei teorii inițiate de Walt Whitman Rostow (1975), tranziția de la subdezvoltare la dezvoltare se poate descrie printr-o serie de trepte sau etape pe care toate țările/regiunile trebuie să le traverseze. Țările avansate, argumenta el, au trecut etapa "decolării" către o creștere autosusținută, în timp ce, țările subdezvoltate, aflate încă în societatea tradițională sau în etapa precondițiilor, trebuie să urmeze o serie de pași, pentru a atinge un nivel de creștere economică susținută.

Principalele idei prezente în teoria dezvoltării în etape sunt următoarele:

- ❖ dezvoltarea națională este polarizată, într-o primă fază, după care este integrată;
- ❖ la nivel regional, dezvoltarea este concentrată în centre de dezvoltare, după care se difuzează spre periferie;
- ❖ în cadrul unităților urbane, apare o descentralizare progresivă în beneficiul periferiilor.

Concluzia analizelor este aceea că prosperitatea trecută poate fi purtătoarea germenilor unui declin profund în condiții economice și tehnologice noi. Acest lucru este vizibil azi, în condițiile actualei crize globale. Modelul unei dezvoltări în etape, cu discrepanțe mari la început și reducerea lor ulterioară, este foarte răspândit în politicile regionale actuale.

5. Teoria ciclurilor lungi

Dintre reprezentanți putem aminti pe J. Paelinick (1970), Ph. Aydalot (1976), P. Nijkampf (2000).

Potrivit acestei teorii, spațiul se repartizează între poli de creștere, poli de atracție și regiuni intermediare. Atractivitatea unei regiuni este dependentă de capitalul acesteia, de infrastructură, de stocul de informații. La rândul său, capitalul depinde de investiții, de starea factorilor din regiune, în timp ce migrația, ca fenomen intern, este afectată de nivelul salariilor, de piața muncii și atractivitatea regiunii. Sub restricția unor ipoteze, se poate ilustra evoluția unui sistem spațial și cum se repartizează în spațiu efectele de difuziune și retenție.

6. Teoriile marxiste privind creșterea regională (K.Marx, D. Gordon, M. Castells, N. Smith etc.)

În cadrul teoriilor marxiste, schimbările sociale și dezvoltarea sunt privite în termeni ai conflictelor inerente între clasa capitalistă și muncitorii. De asemenea, dezvoltarea neechilibrată reprezintă expresia geografică a contradicțiilor capitalului; zonele urbane sunt dezvoltate inițial prin acumularea profiturilor. În același timp, profiturile sunt instabile din cauza investițiilor fixe și creșterii competiției ca urmare a noilor intrați. Odată cu scăderea profitului, zona este abandonată complet de către firmele în căutarea altor locații cu profituri mai mari.

Aceste fenomene determinate de schimbarea locației în funcție de profit pot conduce la eliminarea din competiție a unor zone, care ulterior, vor cunoaște declinul.

În prezent, asistăm la astfel de procese regionale, care pot fi reglementate sau preântâmpinate cu ajutorul politicilor teritoriale și măsurilor de susținere a activității economice în anumite zone. Aceste politici pot amplifica integrarea regională într-un sistem capitalist mai mare sau pot, de asemenea, accelera procesul de divergență.

7. Teoria dezvoltării endogene

La dezvoltarea acestei teorii au contribuit J.Friedmann (1970), P. Nijkampf (2011), J. Paelnik (2011), D.L.Constantin (2011) etc.

Dezvoltarea endogenă are la bază valorificarea resurselor sau tradițiilor locale. Susținătorii ideii privind dezvoltarea endogenă sunt, de

fapt, promotorii unei economii regionale flexibile, capabile să se adapteze mediului exterior. Acest tip de dezvoltare generează creștere economică și productivitate regională sporită. În condiții de stabilitate economică, firmele vor promova programe pe termen lung, fapt ce va conduce la obținerea de avantaje regionale. Această formă de dezvoltare regională se opune tendinței de uniformizare prin acceptarea varietății culturilor, statutelor sociale, tehnologiilor, cunoașterii etc.

8. Teoriile instituționalității

Promovate de Marshall (1920), J.S.Mills (1860), T. Veblen (1890), J. Kenneth, Galbraith (1980), Fagg Foster (1969), Ronald Harry Coase (1937), Oliver E. Williamson (1963), aceste teorii au în centrul atenției un sistem instituțional care presupune un mecanism de funcționare bazat pe resurse financiare și reguli/norme de acțiune. Înțelegerea acestui mod de funcționare a determinat renunțarea la abordarea sistemului economic fără fricțiuni (frictionless) și a condus la recunoașterea importanței costurilor de tranzacție.

Într-o societate în care există costuri fricționale, drepturile de proprietate sau contractuale nu pot fi definite instant, nu pot fi monitorizate sau transferate fără cheltuirea de resurse. Costurile de tranzacție sunt costurile de căutare sau negociere a utilizării pieței, similare costurilor de administrare într-o ierarhie de firme private.

În economia modernă de piață, costurile de tranzacționare ajung la cote foarte mari, estimate, în unele cazuri, până la 50-60% din produsul național net (Furubotn E., Richter R.², 1997).

Potrivit abordărilor teoretice, costurile de tranzacție și instituțiile care le generează sunt privite drept variabile endogene ale modelului economic. Costurile economice și politice sunt incluse în costurile de tranzacție, care, potrivit lui R. Coase sunt de trei feluri: costuri de cercetare și informare (costul pregătirii contractelor), costuri legate de luarea deciziilor; costuri de semnare și monitorizare a contractelor.

4 Politicile regionale

Prin simplificarea imaginii realității, teoriile științifice și-au propus dintodeauna înțelegerea anumitor fenomene în scopul previzionării lor. De cele mai multe ori, teoriile au stat la baza fundamentării unor acțiuni

² Furubotn E., Richter R., *The New Institutional Economics*, ISBN 3-16-14-5764-1, Die Deutsche Bibliothek, 1991.

viitoare, concretizate, de regulă, cu ajutorul politicilor economice, sociale, regionale etc.

În ceea ce privește politica regională, aceasta a reușit să atragă atenția relativ târziu, odată cu creșterea importanței nivelului regional în cadrul unor alianțe sau uniuni de state, atunci când s-a observat că există regiuni mai dezvoltate și mai puțin dezvoltate și s-a încercat atingerea dezvoltării teritoriale echilibrate. Totuși, acest fapt nu trebuie generalizat: nu toate teoriile regionale contribuie la elaborarea politicilor de dezvoltare teritorială.

Potrivit lui Armstrong H. și Taylor J., până în prezent au fost identificate șapte teorii principale, care, prin concluziile formulate și propunerile de măsuri și acțiuni specifice, joacă un rol important în elaborarea politicilor și strategiilor regionale.

Fundamentarea acțiunilor de politică regională îndreptate spre stimularea mobilității forței de muncă, liberalizarea comerțului și transferul tehnologic au fost promovate în cadrul teoriei neoclasice a creșterii economice. Potrivit acestei teorii, creșterea producției regionale este rezultatul creșterii mobilității factorilor de producție și a tehnologiilor. Obiectivul central urmărit de politica regională – reducerea disparităților regionale – va fi atins, pe termen lung, ca urmare a procesului de convergență regională și ca efect al creșterii PIB/locuitor.

Politicile care urmăresc susținerea creșterii regionale sunt susținute și fundamentate cu ajutorul teoriei dezvoltării endogene, care consideră progresul drept un determinat de bază al creșterii, în timp ce, schimbările tehnologice (aspecte cheie ale capitalului uman, efectele de scară, spillover, cercetarea-dezvoltarea, furnizarea de servicii publice etc.) pot contribui la atingerea unui anumit grad de convergență și la creșterea cumulativă polarizată. Analize recente efectuate de specialiști și concentrate pe relațiile dintre creșterea economică, geografie, aglomerări și inovare-cunoaștere, au demonstrat că, în anumite regiuni, noile modelele de creștere sunt asemănătoare cu cele propuse pentru zonele de origine. Instrumentele specifice politicii regionale promovate cu ajutorul teoriei dezvoltării endogene sunt îndreptate spre creșterea nivelului educațional al forței de muncă, stimularea mediului de afaceri prin susținerea apariției de firme noi (start-up, spin-off) și printr-un proces susținut de difuzarea a cunoașterii.

Caracterul social pronunțat al politicilor regionale a determinat unii specialiști să țină seama, atunci când sunt propuse măsuri și acțiuni specifice, de capitalul social al regiunilor. Capitalul social este elementul comun care unește comunitățile și contribuie la atingerea unui nivel ridicat al bunăstării umane. Aceste lucruri se realizează prin: impulsionarea

schimbului de informații și diminuarea costurilor de tranzacție, facilitarea adoptării de decizii colective (factor esențial al coeziunii sociale), prin apartenența la anumite grupuri sociale etc. Frecvent întâlnită în practică, fundamentarea *politicilor regionale pe baza teoriei capitalului social* are în centrul atenției impactul social, cultural și politic asupra creșterii economice, concentrându-se pe coeziunea și rețele sociale. Promovată de Putnam Hilary (1993), această teorie a fundamentat, într-o anumită perioadă, politica regională a Italiei, încercând să explice diferențele mari existente în nivelul veniturilor dintre nordul bogat și regiunile sărace din partea sudică. Considerat un extra-factor de producție, capitalul social nu este luat în considerare de cele mai multe politici regionale deoarece, chiar dacă există un interes crescut pentru acesta în zona economică, totuși, conceptul este mult prea vag și greu de utilizat în practică (Steven N. Durlauf, 2006).

În prezent, majoritatea modelelor de comerț internațional au la bază teoriile lansate de Paul Krugman, care țin seama de economiile de scară și de preferințele consumatorilor pentru diversitate. Astfel, pentru a avea o creștere regională trebuie ca politicile regionale să promoveze și exploateze în mod optim atractivitatea unei zone.

Noua geografie economică (NGE) propusă și promovată de Krugman are la bază ipoteza că o regiune este mai dezvoltată în comparație cu alte regiuni ca rezultat al capacității sale de a atrage noi firme și forță de muncă specializată și datorită faptului că exploatează eficient economiile de scară și varietatea lor. Cu toate că abordarea nu are o viziune optimistă asupra efectelor unor politici regionale, se poate afirma că reprezintă un punct de plecare al strategiilor de dezvoltare ce nu trebuie pierdut din vedere.

Un alt grup de *politici regionale are la bază elementele geografiei economice evoluționiste (GEE)*, care se concentrează, în special, pe acele procese care conduc la schimbare. Din această perspectivă, regiunea devine un sistem complex adaptiv, factorul crucial fiind rezultatul cunoașterii. Tehnologia este definită drept o combinație între cunoaștere și competențe. Cunoașterea este divizată în: informații (date), cunoaștere codificată (cărți, website-uri, patente etc.) și cunoaștere tacită (incorporată în persoane). Informarea și cunoașterea devin ușor accesibile, în timp ce distanța devine mai puțin importantă în comparație cu progresul tehnologic. Atât acumularea cât și utilizarea tacită a cunoașterii sunt influențate de proximitatea geografică.

Politicile regionale bazate pe modelele competiției date de export. Mecanismul esențial al modelelor este dat de faptul că unele regiuni sunt

mai competitive decât altele în ceea ce privește capacitatea lor de export. Modelul de creștere a competitivității are la bază legea lui Verdoon³ (productivitatea este o funcție de creștere a producției totale). Recent, M. Porter completează modelul cu ideea precum că întărirea competitivității se întâmplă în regiunile care prezintă elementele următoare: condiții bune pentru factorii de producție, suport important pentru dezvoltarea industriilor, cerere locală puternică, un cadru regional competitiv.

În ultima perioadă, politicile și acțiunile regionale și-au îndreptat atenția spre *inovare și cunoaștere*, utilizând conceptul de clustere geografice high-tech, considerate a fi factorul determinant al divergențelor între regiuni. Teoriile bazate pe inovare au în centrul atenției un mecanism important, prin care firmele se dezvoltă și obțin competențele cheie necesare creșterii rapide și succesului (Lawson, 1999). În cadrul acestora, un loc special îl deține forța de muncă specializată, care distribuie și combină cunoașterea într-un sistem complex. Regiunile devin astfel "regiuni ale cunoașterii", le sporește atractivitatea și nivelul de dezvoltare. Regiunile urbane constituie un astfel de exemplu, ele fiind caracterizate prin muncitori dinamici (*clasa creativă*) și antreprenori, care contribuie la creșterea regională.

Din acest punct de vedere pot fi explicate și disparitățile regionale. Unele teorii previzionează convergența disparităților regionale, în timp ce altele prevăd creșterea divergenței la nivel regional. Multe teorii permit diferențierea veniturilor în funcție de contextul regional.

În analize recente cu privire la diferențele regionale din UE, au fost identificate câteva dintre atributele ce pot fi corelate pozitiv cu performanțele economice ridicate, astfel:

1. Prezența în regiune a unui grup de orașe de mărime medie în combinație cu altele mari;
2. Resursele umane cu educație medie sau înaltă, preferabil cu salarii moderate;
3. Accesibilitatea bună și serviciile corespunzătoare și variate (de ex, consultanță, finanțe etc.);
4. Infrastructura instituțională și suportul autorităților locale, concretizate în strategii de dezvoltare și parteneriate;
5. Imaginea regiunii, existența unui climat social pozitiv;

³ Legea lui Verdoon – Asumarea științifică, pe baza unei observații directe a comportamentului construit pe baza noțiunii lui Myrdal (cauzalitatea circulară și cumulativă), care are tendința de a iniția avantaje de creștere și de a le susține singur. Reprezintă o reacție la productivitatea muncii și la creșterea producției.

6. Prezența unui mix de industrii, format din firme de mărime mică sau mijlocie, care promovează cunoașterea.

5 Tendințe actuale cu privire la abordările dezvoltării regionale

În prezent, literatura de specialitate concentrată pe problematica economiilor regionale identifică trei mari tendințe generale:

1. unificarea diferitelor teorii ale localizării și realizarea unei singure teorii generale;
2. convergența teoriilor privind dezvoltarea și creșterea regională;
3. conectarea teoriilor și modelelor de dezvoltare regională la actualele politici de dezvoltare teritorială.

Referitor la prima tendință, se poate spune că, potrivit economiei neoclasice, spațiul era considerat omogen, condițiile de acțiune fiind uniforme și egale. De asemenea, factorii care acționau asupra localizării activităților economice erau mai mult de natură cantitativă, costurile de transport și infrastructura fiind principalele elemente luate în considerare la elaborarea teoriilor și modelelor regionale.

Schimbările intervenite în cadrul noilor abordări economice regionale conduc la ideea că se urmărește realizarea unei singure teorii generale a localizării. Premisele sunt următoarele:

- apariția unor factori de influență a localizării foarte diferiți de cei prezenți și analizați în teoriile anterioare;
- creșterea influenței factorilor intangibili ("atmosfera regională", sinergia locală, factorii aferenți guvernării, capitalul uman și cunoașterea etc.);
- trecerea de la o abordare funcțională la una cognitivă.

A doua tendință este rezultatul necesității conectării teoriilor regionale la politicile cu impact regional. Elementele specifice care susțin convergența teoriilor privind dezvoltarea regională sunt:

- teoriile au un caracter rațional și decizional în condiții accentuate de nesiguranță;
- abordările instituționale ale teoriei regionale, care accentuează importanța regulilor și comportamentelor, și în care instituțiile realizează tranzacții în structurile guvernamentale cele mai protective, reducând conflictele și favorizând avantaje mutuale obținute în urma schimburilor realizate;

- abordarea cognitivă a economiilor locale/regionale și a sinergiei lor.

Toate elementele prezentate mai sus, la care se mai pot adăuga și unii factori tradiționali, materiali sau funcționali, au fost cuprinse în noul concept intitulat "*capitalul teritorial*", care devine, astfel, punctul central al noilor abordări teoretice regionale, având caracteristicile următoare: existența resurselor naturale, capitalul social, bunurile publice sau private, aglomerările și externalitățile, rețelele, capitalul fix privat și serviciile private, capitalul uman, antreprenoriatul, creativitatea, cooperarea, strategiile, parteneriatele și structura guvernării.

În prezent, există părerea generală potrivit căreia regiunile trebuie să își dezvolte pârghiile proprii pentru a concura pe o piață globală, internațională. Astfel, strategiile de dezvoltare trebuie să țină seama de legătura dintre diferite procese de dezvoltare endogenă și să adopte măsuri și acțiuni pentru susținerea lor. De asemenea, regiunile trebuie să înțeleagă care sunt factorii care dinamizează actuala *Eră economică*.

În perioadele de criză globală sau recesiune, teoriile trebuie să se îndrepte spre înțelegerea și explicarea factorilor care au condus la aceste schimbări, pentru a stabili condițiile necesare regândirii unei noi filozofii regionale în noua eră a inovațiilor în aranjamente instituționale, determinată de un intervenționism politic ridicat.

Nu se poate pierde din vedere faptul că, în literatura privind creșterea regională din ultimii ani, o atenție deosebită este acordată cunoașterii și inovării antreprenoriale. Astfel, "regiunile cunoașterii", "orașele inovative" propuse de James Simmie⁴ (1997) și dezvoltate de R. Capello și P. Nijkamp (2009) accentuează rolul educației, cercetării, dezvoltării tehnologice, acestea având un rol fundamental în mobilitatea spațială a factorilor de producție și contribuind la reducerea disparităților regionale pe termen lung ca efect al egalizării productivității în teritoriu.

O a treia tendință este determinată de o dorință mai veche a teoreticienilor de a realiza unificarea abordărilor privind localizarea. Introducerea variabilei spațiale și luarea în considerare a elementelor ce țin de localizare și de factorii acesteia nu au fost prezente în cadrul primelor etape ale evoluției curentelor de gândire economică. Se poate afirma că ele au fost ignorate constant, chiar dacă evidența a fost cu totul alta.

La începutul secolului al XX-lea a avut loc modernizarea și dezvoltarea gândirii economice regionale, în primul rând, din perspectivă localizării. Revendicarea acestui mod de abordare, deopotrivă de știința economică, dar

⁴ Simmie James, *Innovative Cities*, Taylor-Francis e-Library, 2004, ISBN 0-203-25991-2.

și de alte discipline (geografia, sociologia etc.), a determinat întârzierea recunoașterii ei în cadrul științei economice generale.

Primele referiri cu privire la teoria localizării au fost realizate în cadrul economiei neoclasică, aceasta contribuind în mare măsură la dezvoltarea unui mecanism de analiză și interpretare a spațiului din punctul de vedere economic. Într-o primă etapă a evoluției teoriei localizării, ipotezele erau construite pornind de la prezența unor resurse naturale în zonă (inputuri - materii prime și costuri de transport) și nu țineau cont de preferințele consumatorilor. Primele teorii au ajuns la concluzia că, firmele producătoare sunt avantajate de localizarea în zonele centrale, în timp ce rezidenții cu venituri mici sunt favorizați de localizarea la periferie.

În prezent, multe dintre motivațiile inițiale ale localizării (costuri de transport, resurse, distanță etc.) nu se mai regăsesc în realitate. Noile abordări prezintă un caracter interdisciplinar pronunțat, fapt ce a condus la însușirea sau apariția unor noi concepte și tehnici, contribuind astfel la creșterea importanței practice a domeniului. Criteriile avute în vedere la decizia de localizare s-au adaptat și transformat în sensul în care accentul se pune acum pe inovare, cunoaștere, avantajele oferite de autoritățile locale/centrale, dereglementările existente etc. De asemenea, noile abordări teoretice se pot baza pe o serie de instrumente matematice avansate, necesare analizelor calitative ale comportamentului sistemelor non-liniare dinamice (teoria bifurcației, a catastrofelor, teoria haosului) alături de alte modele formalizate.

6 Concluzii

Teoriile privind dezvoltarea regională și-au propus, în timp, prin simplificarea imaginii realității, înțelegerea anumitor fenomene în scopul previzionării lor. Indiferent de locul în care s-au desfășurat (microeconomic, mezo sau macroeconomic), aceste teorii au prezentat un interes crescut, dar au obținut și unele critici și comentarii.

Recunoașterea importanței practice a acestor teorii a venit relativ târziu și s-a produs în cadrul principalelor curente economice.

În perioada recentă, teoriile regionale sunt privite cu mare interes, datorită creșterii și accentuării unor fenomene economice cu impact global, resimțite, în special, la nivel local/regional.

Elementele centrale al teoriilor regionale au fost reprezentate de *localizare și de creșterea/dezvoltarea economică*. Decizia de localizare a

unei activități economice și efectele sale în timp au fost analizate și dezbătute în aproape toate teoriile elaborate în domeniu (teoria locurilor centrale, teoria polilor de creștere etc.).

Teoriile privind dezvoltarea regională au la bază elementele gândirii economice clasice sau neoclasică, unele dintre ele reformulate, altele adaptate sau actualizate.

În prezent, există un mare interes acordat teoriilor regionale, care analizează și susțin importanța instituțiilor și diferitelor organisme în promovarea dezvoltării la nivel teritorial. Alături de instituții, un rol important îl dețin și politicile regionale, care prin obiectivele stabilite și instrumentele utilizate, pot afecta atât localizarea, cât și dezvoltarea regională (Tabelul 2).

Tabelul 2

Noile tendințe și caracteristici ale teoriilor regionale

Tendințe ale teoriilor regionale	Teoriile de creștere regională	Teoriile de dezvoltare regională
Abordarea mult mai realistă a fenomenelor și proceselor la nivel regional.	Determinanții creșterii endogene; Creșterea importanței proceselor și comportamentelor la nivel regional; Noile modele țin seama de imperfecțiunile pieței și au în vedere creșterea competitivității pe termen lung; Unul dintre factorii creșterii endogene este considerat a fi progresul tehnologic, alături de cunoaștere și inovare.	Ipotezele de bază ale succesului unor clustere regionale, districte locale etc. Principalele resurse ale competitivității regionale sunt, acum, resursele non-materiale. Rolul mult mai activ al regiunilor în realizarea cunoașterii.
Abordarea din perspectivă dinamică a teoriilor regionale.	Traectoria evoluționară a interdependențelor non-liniare ale sistemelor complexe	Economiile de aglomerare, concentrările economice, economiile de scară.

Sursa: prelucrări proprii

În concluzie, transformările profunde care au loc la nivel global influențează modul în care sunt percepute și abordate aspectele spațiale, determinând specialiștii să elaboreze teorii și modele regionale caracterizate printr-un realism crescut comparativ cu vechile abordări teoretice, o prezentare dinamică a fenomenelor și proceselor regionale și utilizarea pe scară largă a modelelor și formulelor de natură matematică, menite să fundamenteze acțiunile politice cu impact teritorial.

7 Anexe

Anexa 1

Principalele repere ale evoluției științei regionale

Anul	Teoriile spațiale/regionale	Reprezentanți
1820	Teoria localizării unui sector agricol - Integrarea spațiului în teoria rentei funciare	Johann Heinrich von Thünen
1890	Economiile externe	Alfred Marshall
1910	Teoria localizării Teoria domeniilor de piață Teoria locurilor centrale Localizarea optimă a întreprinderii, substituția spațiului -factor de producție Debutul amenajării teritoriale în Marea Britanie	Alfred Weber Andreas Predoehl ⁵ , Harold Hotelling Walter Christaller Tord Palander Folkeson
1940	Teoria echilibrului general bazată pe localizare	August Lösch
1950	Teoria echilibrului general și localizarea, Teoria polilor de creștere, Debutul amenajării teritoriale în Franța și Italia Politica de planificare a transportului.	John Edgar Hoover Walter Isard Melvin L. Greenhut
1960	Analiza input-output Teoria localizării intra-urbane Modele structurale de dezvoltare urbană Politica polilor de creștere și a complexelor industriale	Ira S. Lowry François Perroux
1970	Econometria spațială Noua economie urbană Politica funciară Planificarea regională	Jean Henri Paul Paelinck
1980	Divizarea spațiului de muncă – teoria dezvoltării autocentrate Etapa dezvoltării urbane Declinul urban Schimbările urban-rural Tehnologiile și spațiul Introducerea spațiului în noile tehnologii, criza urbanizării	John Friedmann Walter B. Stöhr
1990	Convergența regională Divergența regională Teoria clusterelor industriale	Michele Boldrin Fabio Canova M. Porter
2000	Noua geografie economică (NGE) Convergența economică Importanța acțiunilor colective în dezvoltarea locală	Paul Krugman Sala-i-Martin; Barro, Giacomo Beccatini

Sursa: Aydalot Philippe, *Economie Regionale et Urbane*, 1985, ISBN 2 7178-0878-7

⁵ Predoehl, Andreas, The Theory of Location in its Relation to General Economics. *Journ. of Political Econ.* 36, 1928, 371-90. (JSTOR-Online).

Anexa 2

Evoluția teoriilor dezvoltării regionale din perspectiva principalelor școli de gândire

<i>Istoria economică</i>	<i>Științele politice și sociale</i>	<i>Școala economică</i>
<i>Teoria dezvoltării în etape</i> - dezvoltarea economiei are la bază creșterea productivității și a ratei investițiilor (W.Rostow).	<i>Etica protestantă</i> - comportamentul puritan este forța motrice a dezvoltării (A.Weber).	<i>Teoria instituționalității</i> - un sistem rațional și operațional generează dezvoltare (D. North). <i>Teoria echilibrului neo-clasic</i> - fluxurile libere de factori conduc regiunile cu un nivel scăzut de dezvoltare să atingă convergența (R.Solow).
<i>Teoria dezvoltării structurale</i> - dezvoltarea este indusă de schimbările în structura economică (C. Clark).	<i>Teoria societăților fără clase</i> - eliminarea formelor de exploatarea atrage după sine dezvoltare (H.Babek, K. Marx).	<i>Teoria polarizării (centru-periferie)</i> - eficiența forțelor de producție și extinderea globală a economiilor conduc la dezvoltare (J. Friedmann, I. Wallerstein); avantajele aglomerației determină dezvoltare (noua geografie umană) (P.Krugman).
<i>Teoria modernizării</i> - mărirea producției determină dezvoltarea economică (J.Fiedmann).	<i>Teoria identității locale</i> - economiile locale generează surplus de energie umană (S. Kopatsy).	<i>Teoria bazată pe export</i> - extinderea relațiilor economice externe induce dezvoltare (D. North, G. Myrdal).
<i>Teoria evoluției</i> - dezvoltarea economică în salturi este determinată de inovarea ce apare odată la 30-40 de ani (J.Schumpeter).		<i>Teoria dezvoltării endogene</i> - progresul tehnologic nu este exogen, dar poate induce dezvoltare (P. Romer). <i>Teoria polilor de creștere</i> - polii reprezintă centre ale dezvoltării economice (Fr. Perroux, J. R. Beaudevil).

Sursa: prelucrări proprii

BIBLIOGRAFIE

1. Arrow K., Debreu G., 1954, Existence of an equilibrium for a competitive economy, "Econometrica";
2. Armstrong Harvey, Taylor Jim, (2000), Regional Economics and Policy, Third Edition, Blackwell Publishing Inc.;
3. Aydalot Ph., 1976, Dynamique spatiale et développement inégal, Economica;
4. Angelescu, C., Stănescu, I. (2004). Politici de creștere economică, Editura Economică, București;
5. Asheim, B. and M. Gertler (2005) The Geography of Innovation: Regional Innovation Systems. In: J.Fagerberg, D.C. Mowery and R. Nelson (eds.) The Oxford Handbook of Innovation. Oxford University Press, Oxford;
6. Barre R., 1976, Economie politique, P.U.F. Paris;
7. Berry B.J.L., Konkling E. C., 1976, The geography of urban system, Prentice Hall;
8. John Cunningham Wood (1995). Bertil Ohlin: Critical Assessments. Routledge. ISBN 978-0415074926;
9. Blaug M., 1992, Teoria economică în retrospectivă, Editura Didactică și Pedagogică, București;
10. Chinitz Benjamin, Chinitz, B. (1961): Contrasts in Agglomeration: New York and Pittsburgh. American Economic Review LI (2);
11. Constantin D. L., 1998, Economie regională, Editura Oscar Print, București;
12. Constantin D. L., 1998, Elemente de analiză și previziune regională și urbană, Editura Oscar Print, București
13. Baldwin, R. (1999) Agglomeration and Endogenous Capital. European Economic Review 43: 253-280;
14. Baldwin, R.E., R. Forslid, P. Martin, G.I.P. Ottaviano and F. Robert-Nicoud (2003) Economic Geography and Public Policy. Princeton University Press, Princeton;
15. Barro, R., and X. Sala-i-Martin (1997) Technology Diffusion, Convergence and Growth. Journal of Economic Growth 2: 1-27;
16. Blakely, E.J. (1994) Planning Local Economic Development. Sage Publications, Thousand Oaks, CA;
17. Capello, R. (2006) Regional Economics. Routledge, London;
18. Carr, D., J. Markusen and K. Maskus (2001) Estimating the Knowledge-Capital Model of the Multinational Enterprise. American Economic Review 91(3): 693-708;
19. Carlton, Dennis W., and Jeffrey M. Perloff. 2000. Modern industrial organization. Reading, MA: Addison-Wesley;
20. Christaller W, Theory of Central Places, <http://onlinelibrary.wiley.com>;
21. Davis, D. and J. Stiglitz (1977) Monopolistic Competition and Optimal Product Diversity. American Economic Review 67: 297-308;
22. Davis, D. and J-F. Thisse (2002) The Economics of Agglomeration. Cambridge University Press, Cambridge;
23. Davis, D. and D. Weinstein (1999) Economic Geography and Regional Production Structure: An Empirical Investigation. European Economic Review 43: 379-407
24. Findlay, R. (1973) International Trade and Development Theory. Columbia University Press, New York;
25. Fingleton, B. (ed.) (2003) European Regional Growth. Springer-Verlag, Berlin;
26. Flauzat D., 1992, Economie contemporaine, P.U.F., Paris;
27. Friedmann J., 1975; W. Alonso, Regional Policy: Readings in Theory and Applications, Cambridge, Mass: MIT Press;
28. Friedmann J., 1972, A general theory of polarised development, Growth Centers on Regional Economic Development, Free Press;

29. Perroux F., La notion de pôle de croissance, "Economie Appliquée", nr. 1-2, 1955;
30. Frois A. G., 1994, *Economia Politică*, Editura Humanitas, București;
31. Fujita, M., P. Krugman and A. Venables (1999) *The Spatial Economy*. MIT Press, Cambridge, MA;
32. Fujita, M. and J. Thisse (2003) Does Geographical Agglomeration Foster Economic Growth? And Who Gains and Loses From It? *Japanese Economic Review* 54: 121-145;
33. Melvin L. Greenhut, Frank H. Jackson, *Intermediate income and growth theory* Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1961;
34. Greenhut M. L., 1950, A theory of the firm in economic space, *Appleton-Century-Crofts*;
35. Grossman, G.M. and E. Helpman (1990) Comparative Advantage and Long-Run Growth. *American Economic Review* 80: 796-815;
36. Hanson, G. (1996) Agglomeration, Dispersion and the Pioneer Firm. *Journal of Urban Economics* 39(3):255-281;
37. Harrod, Roy F. 1939. An essay in dynamic theory. *Economic Journal* 49, 193: 14-33;
38. Higgins B., Savoie D., J., (2009), *Regional Development Theorie and Their Application*, ISBN 978-1-56000-160-7;
39. Holland, S. *Capital versus the regions*. London: Macmillan, 1976.
40. Hoover E. M., 1984, *The location of economic activity*, Mc.Graw-Hill;
41. Hoover E. M., Giarratani F., 1984, *An Introduction to Regional Economics* (third edition), University of Pittsburgh, West Virginia University's Regional Research Institute;
42. Hotelling H., 1929, Stability in Competition, "Economic Journal";
43. Judd, D. and M. Parkinson (eds.) (1990) *Leadership and Urban Regeneration*. Sage, Newbury Park,
44. Iancu A., 1993, 1992, *Tratat de economie*, vol. I și III, Editura Economică București;
45. Ianoș I., 2000, *Sisteme teritoriale – o abordare geografică*, Editura Tehnică, București;
46. Isard W., 1956, *Location and space economy*, MIT Press, 1956;
47. Isard W., 1957, *Methods of Regional Analysis*, Cambridge, MA: The MIT Press;
48. Isard, Walter. 1960. *Methods of regional analysis: An introduction to regional science*. Cambridge, MA: MIT Press;
49. Isard, Walter. 1956. *Location and space-economy*. Cambridge, MA: MIT Press;
50. Keeble, D. and F. Wilkinson (1999) Collective Learning and Knowledge Development in the Evolution of Regional Clusters of High-Technology SMEs in Europe. *Regional Studies* 33: 295-303;
51. Krugman, P. (1991) Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy* 99:483-499;
52. Leontief W.; A. Strout, 1963, *Multiregional Input-Output Analysis*, T. Barma ed. "Structural Interdependence and Economic Development", Macmillan;
53. Lichtenberg F.R., (1987), "The Comparative Advantage of Educated Workers in Implementing New Technology", *Review of Economics and Statistics*, 69, 1-11;
54. Lösch A., 1954, *The Economics of Location*, Yale, U.P.;
55. Lowry I. S., 1972, Population Policy, Welfare, and Regional Development, în Mark Perlman, Charles Leven, and Benjamin Chinitz (eds.), "Spatial, Regional, and Population Economics", New York: Gordon and Breach, pag. 233-261;
56. Malecki, E. (2000) Creating and Sustaining Competitiveness. In: J.R. Bryson, P.W. Daniels, N. Henry and J. Pollard (eds.) *Knowledge, Space, Economy*. Routledge, London, pp. 103-119;
57. Markusen, A. (1985) *Profit Cycles, Oligopoly, and Regional Development*. MIT Press, Cambridge, MA;
58. Marshall A., 1920, *Principles of Economics*, eight edition, Macmillan Press, London;
59. Martin, R. (1999) Public Policies, Regional Inequalities and Growth. *Journal of Public Economics* 73:85-105;
60. Martin, R. and G.I.P. Ottaviano (2001) Growth and Agglomeration. *International Economic Review* 42(4): 1003-1026;

61. Myrdal G., 1983, *Economic theory and underdeveloped regions*, Georgia;
62. Neary, P. (2001) *The New Economic Geography*. *Journal of International Literature* 39: 536-561;
63. Nijkamp, P. (2003) *Entrepreneurship in a Modern Network Economy*. *Regional Studies* 37: 395-405;
64. Nijkamp P., Stimson R., Stough R., (2011) *Endogenous Regional Development*, ISBN 978-1-84980-456-1;
65. Nijkamp, P., Stough R. (eds.), (2004) *Entrepreneurship and Regional Economic Development*;
66. Paelnick J., 1977, *Econométrie spatiale, une synthèse intérimaire*, "Eco.Appl";
67. Platon V. (coordonator), 1999, *Coordonate ale politicii de dezvoltare la nivel regional în condițiile integrării României în structurile europene.*, IEN., București, Grant ANSTI;
68. Platon V., Manea Gh., Antonescu D., 1998, *Disparități regionale și dezvoltarea industrială în România*, Institutul de Economie a Industriei, Academia Română;
69. Predoehl, Andreas, *The Theory of Location in its Relation to General Economics*. *Journ. of Political Econ.* 36, 1928, 371-90. (JSTOR-Online),
70. Redding, S. and A.J. Venables (2004) *Economic Geography and International Inequality*. *Journal of International Economics* 62: 53-82;
71. Richardson H., 1973, *Regional Growth Theory*, Macmillan, London;
72. Richardson H., 1978, *Regional Economics*, Urbana: University of Illinois Press, capitolele 7, 9 și 10;
73. Robinson E.A.G., 1969, (ed.), *Backward Areas in Advanced Countries*, London, Macmillan;
74. Romer, P. (1990) *Endogenous Technological Change*. *Journal of Political Economy* 98(2): 71-102;
75. Temple, J. (1999) *The New Growth Evidence*. *Journal of Economic Literature* 37(1): 112-156;
76. Simmie, J. (ed.) (1997) *Innovation, Networks and Learning Regions*. Jessica Kingsley, London;
77. Stimson, R., R. Stough and H. Roberts (2006) *Regional Economic Development*. Springer-Verlag, Berlin Page 12;
78. Stimson, R., R. Stough and M. Salazar (2005) *Leadership and Institutional Factors in Endogenous, Regional Economic Development*. *Investigaciones Regionales* 7: 23-52;
79. Vanhove N., Klassen L., 1980, *Regional Policy, A European Approach*, Montclair, N.J., Allenheld, Osmun;
80. Vernon R (1962) *Metropolis 1985*. Harvard University Press, Cambridge MA;
81. Webber M., 1972, *Impact of uncertainty on location*, MIT Press.